

Luigi Pirandello: Vino nenä.

[AM/31 ADMIN](#)

Kärpästen surinaa korvissamme – MARJATTA RIPSALUOMA (30.1.2019)

'Mitä sinä teet?' vaimoni kysyi, kun näki että tapojeni vastaisesti viivytelin peilin edessä.

'En mitään', vastasin hänelle, 'katson nenäni sisään, tänne sieraimeen. Kun painan sitä, tunnen pientä kipua.'

Vaimoni hymyili ja sanoi:

'Luulin että katsoit, kumpaan suuntaan se on vinossa.' 'Vinossa? Minunko? Nenänikö?'

Ja vaimoni, tynnosti:

'Kyllä vain, kulta. Katsohan tarkkaan. Se on vinossa oikealle.'

Nenä on vinossa oikealle, sitä paitsi kulmakarvat näyttävät kahdelta sirkumfleksiltä: ^^ en olisi tiennyt että noita kutsutaan sirkumflekseiksi. Siis vaimo, kotinimeltään Dida niin sanoi, että ne ovat sirkumfleksejä, kulmakarvat.

Mutta vaimo löytää miehen ulkonäöstä paljon muitakin puutteita. Pirandellon kertoma pariskunta on ollut naimisissa jo muutaman vuoden. Vaimon huomautuksista lähtee liikkeelle aluksi epäuskoisen aviomiehen itsetutkiskelu. Se laajenee avioliitosta ja kodista ympäristöön, ja lopulta kaikkeen mitä mies on kuvitellut omaksi elämäkseen, joka eteni turvallisesti, ilman suuria poikkeamia, päivästä päivään.

Elämä oli vaurasta ja laiskaa. Pirandello on jakanut romaaninsa kahdeksaan kirjaan ja alakohtiin, jotka on numeroitu roomalaisin numeroin. Kirjassa sisällys on romaanin lopussa. Alakohdat ovat kuin kohtauksia jostakin näytelmästä, esimerkkinä ensimmäinen kirja:

I VAIMONI JA NENÄNI

II ENTÄ NENÄNNE?

III HYVÄ TAPA OLLA YKSIN

IV MILLÄ TAVALLA MINÄ HALUSIN OLLA YKSIN

V ULKOPUOLISEN TAKAA-AJO VI VIHDOINKIN! VII PIENI ILMAVIRTAUS

VIII SIISPÄ?

Jokainen ”Kirja” on työsuunnitelma, josta ei poiketa. Se ei ole matemaattinen kaavio, jollainen voisi olla tutkijatohtorilla, se ei ole myöskään insinöörin vuokaavio, jonka tarkoitus on kuvata mitä tapahtuu ja sääntillisessä järjestyksessä. Pirandello kuvaa yhtäkkiseen identiteetikriisiin joutuvaa 28-vuotiasta elämäänsä mukavasti asettunutta miestä, joka rupeaa liukumaan alamäkeä. Kirjan lopussa näkyy kuitenkin alamäen suhteellisuus. Ehkä se onkin ylämäki.

Vitangelo Moscarda, jota vaimo kutsuu nimellä Gengè, on päähenkilö. Hän sattui kaupungilla kävellessään näkemään itsensä katupeilistä, ja rupesi siitä miettimään millä tavalla muut näkevät hänet. Uusi omakuva ei vastannut sitä, mikä hänellä oli ennen vinon nenän ilmestymistä ollut.

Ei ollut ainoastaan yhtä Vitangelo Moscardaa vaan lukemattomia, koska jokainen ihminen näki hänet aivan eri tavalla. Mies rupesi miettimään moninaisuuksia joita oli aivan liikaa heti käsitettäväksi. Hän aloitti yksinkertaisimmasta päästä, ulkonäöstä. Koska oli olemassa myös sisäinen minä, joka katsoo silmistä ulos, niin monistuminen jatkuu kuin peiliseinän kuvat. Jos sattuu istumaan nurkassa, itsensä voi nähdä monesta kulmasta samaan aikaan.

Silloin hän tajuaa että muiden laita on samalla tavalla. Vitangelo Moscarda näyttää olevan henkilö, jonka kriisin ihmiset sitten yrittävät kiireimmiten eristää itsestään ja omasta elämästään, ettei tulisi tartuntaa. Ihmisillä on omat syynsä suhteisiinsa.

Ohut romaani on täynnä yksityiskohtia. Ne johtavat uusiin yksityiskohtiin. Kirjan lukijalla on oltava hyvä muisti tai näppärät sormet joilla saa haluamansa sivun äkkiä näkyville. Kirjanmerkkejä on syytä olla isompi kasa.

Kirjan löytämisestä

En ole vielä kotiutunut vuoteen 2019, sattui käteen tämä viime syksyn kirja. Kaiken lisäksi löysin uuden kustantamon. Impromptu on aloittanut vuonna 2017 ja se julkaisee italialaista ja ranskalaista kirjallisuutta suomeksi.

Pirandello oli tavattoman tuottelias kirjailija. Parhaiten hänet tunnetaan Suomessa näytelmäkirjailijana (esim. *Kuusi henkilöä etsii tekijää*), nyt toivottavasti rupeaa ilmestymään suomeksi lisää hänen proosaansa. Tätä ennen Leena Rantanen on suomentanut kaksi kokoelmaa hänen novellejaan (*Sitruunoita Sisiliasta*, 2007, ja *Ahdas frakki ja muita novelleja*, 2009). Romaaneja on ennen tätä ilmestynyt suomeksi kaksi: *Elämän filmi* (suom. Anna Silfverblad, 1927) ja *Mennyt miestä* (suom. Liisa Ryömä, 1992). Kirjoja ehkä löytyy vielä kirjastoista.

Kirjailija Luigi Pirandellolla oli vaimo, jolla oli mielenterveysongelmia, joiden kanssa kirjailija oli helisemässä. En tiedä minkälaisesta sairaudesta vaimo kärsi, mutta tämä kirja on kyllä romaani ja muistuttaa fiktiota.

Kasvojen ilmeet

eivät läheskään aina ilmaise mitä ihminen ajattelee. Eikä ihmisen tarvitse olla poliitikko ollakseen tyhjänpuhuja. Roolit tekevät ihmisen puolesta puhuttavan, myös mielipiteet. Ei ole pakko koskaan sanoa mitään mikä kuulostaisi ajatellulta. Ihmiset arvaavat mitä kukin henkilö sanoo ja puhuvan henkilön on parasta alistua ennalta oletettuun, mikäli tahtoo elämänsä sujuvan kuten ennenkin.

Tässä on aika hyvä alku itsetuntemukselle, josta kaikki alkaa:

”Kuinka sietää tätä ulkopuolista itsessäni? Tätä ulkopuolista, joka olin itse itselleni? Kuinka välttyä näkemästä häntä? Kuinka olla tuntematta häntä? Kuinka olla tuomittu ikuisiksi ajoiksi kantamaan häntä kanssani, sisälläni, muiden nähtävillä ja samalla itselleni näkymättömissä?”

Käsittääkseni jokaiseen kysymykseen Pirandello antaa vastauksen. Vastauksista syntyy uusia kysymyksiä ja uusia vastauksia. On aika ihmeellistä että romaani on vain 174 sivua pitkä. Laaja se ehtii olla vaikka kuinka hurjuus on sen tyylilaji.

Päähenkilö puhuu kasvokuvalleen sen jälkeen kun hän näki nenänsä todellisessa vinoudessaan:

”Ole tosissasi, senkin tolvana!” huusin hänelle silloin. ”Ei ole mitään syytä nauruun!” Äkkinäinen kiukku aiheutti peilikuvani ilmeessä nopean muutoksen, jota seurasi niin äkkiä välinpitämätön lamaanus, että onnistuin näkemään edessäni peilissä ruumiini vapautettuna tahtoni ikeestä.”

Moscarda, laiska ja rikas mies alkaa hermostua oikeasti. Minuuden menettäminen tai vähintään toivoton sirpaloituminen olisi kaiken loppu. Ihmisten monistuminen oli väistämätöntä. Jos esimerkiksi ihminen on naimisissa, niin silloin aviomieheensä ja aviovaimossa on läsnä ainakin neljä persoonallisuutta. Niistä kaksi on minä-kuvaa johon kumpikin on tottunut. Ne kaksi muuta ovatkin sen toisen kuva heistä itsestään, siis tavallaan peilikuvia nekin. Kaikki neljä ovat erilaisia.

Vaimo ja mies eivät tiedä toistensa ajatuksia. Tavallinen elämä kulkee niin kuin aina. Tässä nimenomaisessa taloudessa vaikuttaa kohtausten perusteella siltä, että vaimo on ollut se, joka on ohjannut liikennettä. Kun mies rupeaa käsittämään mistä hänen ihmisyytensä koostuu ja minkälaisia ovat hänen ympärillään olevat ihmiset, hän alkaa saada takaisin omaa tahtoaan.

Nenän vinoudesta alkaa koko maisema kaltevoitua ja arkipäivä saa oudon muodon. Pirandello ei ole pelkästään humoristi. Oikeastaan hän ei ole ollenkaan humoristi. Joka tapauksessa kirja on täyteen ladattu arkipäivän psykopatologiaa.

Pirandello aloittaa avioliiton miettimisellä. Perheitä pidetään useimmissa kulttuureissa yhteiskunnan peruspilarina. Ensimmäiseksi pitää kysyä kenen kanssa sitä on mennyt naimisiin. Kuka tuo Dida on? Entäs miksi minä sitten olen isäni näköinen? Minkä takia vaimo Dida kutsuu minua nimellä Gengè? Kuka se semmoinen on?

Mietiskelystä ei ala avioliiton arkipäivä, vaan sen hajoaminen. Ihmiset eivät ehkä uskalla vahingossa nähdä itseään peilistä siinä ohikulkiessaan. Sehän ei ole aseteltu, lavastettu kuva valokuvaamossa. Silmät osuvat heijastukseen vahingossa.

Mies kysyy

Hän päätyy kysymään vaimolta selvää ja järkevää asiaa: mitä hän, siis aviomies, tekee työkseen? Vaimo rupeaa nauramaan. Miehen korvissa alkaa surista. Ei hänen isänsä sukunimi suotta ollut Moscarda (mosca = kärpänen, moscerino = pieni kärpänen), sitä paitsi kummallakin on punainen tukka.

Isä oli rikas, siksi hänelläkin on jotain tekemistä pankkien kanssa. Eivät ihmiset esittele häntä sanomalla Moscarda, koronkiskuri, vaikka ehkä ajattelevat niin. Ja kun itsetutkiskelu laajenee sellaiseen hahmoon kuin

isä, niin silloin on tosi kyseessä. Hänen on selvitettävä suhteensa pankkiin. Moscardan allekirjoittamat paperit liittyvät isän keräämään omaisuuteen. Seuraa esimerkiksi tilanteita jolloin hän, Pirandellon päähenkilö ”Se mi salta la mosca al naso”. Löysin sanonnan sanakirjasta, sananmukaisesti nenän päällä oli kärpänen, ilmeisesti tarvitse suolaa, jota löytyy hiestä. Mutta se on suomeksi ”hikeentyä”.

Miehen ei ole koskaan tarvinnut tehdä työtä. Silti kirjassa ei ole kyse vain rikkaiden ihmisten ilmavaivoista. Ne tuskin ovat maininnan arvoisia, paitsi että niistä tietysti ratkeaa koko maapallon tulevaisuus:

”Kun sitten jonkun kovaonnisen sattuman takia jäämme yhtäkkiä riippumaan kuin naulasta ilmaan, huomaammekin ettei asia olekaan niin, ja että jokaisen tekomme tekijänä on aina ja ainoastaan yksi niistä monista itseistämme, joita olemme tai voimme olla. Tarkoitin että huomaamme ettemme ole kokonaan tuossa teossa ja että olisi siis hirveä vääryys tuomita meidät ainoastaan sen perusteella ja jättää meidät siksi roikkumaan häpeäpaaluun koko olemassaolomme ajaksi, aivan kuin se tiivistyisi tuohon yksittäiseen tekoon.”

Todennäköisesti kaikki tapaavat joskus ihmisiä, jotka elävät ja sitä myöten ajattelevat eri tavalla kuin itse.

Tärkeä huomio: jokainen on monta, eikä yksikään ihminen ole sen yhden naulan varassa.

Aina on ihmisryhmiä alkavat kääntyä toisiaan vastaan ja vähintään riidellä. Mutta entä jos ihminen on yhden naulan varassa? Ihmisen peilikuva muuttuu ja se kuva muuttaa hänet kerta kaikkiaan. Pirandello puhuttelee lukijaa: vai kuvitteletteko te pääsevänne tästä vain pienellä vinolla hymyllä?

Vakavasti puhuen

vinoista katseista, kaltevasta pinnasta, aivan uudesta näkökulmasta mies esittää vastalauseen. Se tarkoittaa muutosta.

Pirandello ei olisi näytelmäkirjailija ellei hän osaisi konkretisoida näkemiään asioita: pikkuvaimo Dida on verhoutunut valkoisiin pilvimäisiin vaatteisiin, uppoaa hörhelöihin eikä ensin usko tehneensä täydellistä virhearviota mennessään naimisiin. Siinä kohtauksessa ne kaksi miestä Vitangelo Moscarda ja pankkihenkilö Quantorzon puolestaan pomppivat ylös tuoleiltaan alleviivatakseen sanomansa.

Jokapäiväisen elämän kohtaukset ovat epäilemättä taitavasti näyteltyjä. Kun kohtaaminen alkaa saada niin sanotun oikean elämän piirteitä, jotkut mukavuuteensa ja rauhaansa tyytyväiset ihmiset alkavat ehkä pelätä oman elämänsä perusteiden murenevan:

”Mikään ei hämmennä ja järkytä enempää kuin kuin tyhjä silmäpari, joka näyttää siltä ettei se näe meitä, tai ettei se näe mitä me näemme. ’Miksi katsot minua noin?’ Eikä kukaan ajattele, että meidän kaikkien tulisi aina katsoa noin, silmät täynnä yksinäisyytemme aiheuttamaa kauhua, jota on mahdoton paeta.”

Sitaatti on osa sulkeisiin suljettua kappaletta, joka tarkoittaa ihmisen sisäistä monologia. Sivunumero on 117. Suunnilleen tästä alkaa kirjan loppuminen.

Vielä

Jokainen lukekoon kirjan niin kuin tahtoo, mutta kirjan sisällyksestä on paljon apua. Suomentaja Juuso Kortelainen on tehnyt hyvän työn, ilman häntä meillä ei olisi tätä kirjaa.

Minä juutuin selaamaan sanakirjaa. Onko esimerkiksi Quantorzon jotain muutakin kuin pelkkä sattumalta Pirandellon päähän pälkähtänyt nimi? Koska Mosca on kärpänen ja sanakirjan mukaan myös Moskova. Kirja on luettava hitaasti niin kuin ohuet kirjat aina. Henkilöiden ja tapahtumien nopeus on hämmästyttävä. Silti kirjaan mahtuu sisäistä puhetta, joka tuo syvyytulottuvuuden kirjaan. Pelkkään tuoleista pomppimiseen ei tarvitse jäädä, mutta dramaattiset kohtaukset rakentavat lukijalle elokuvan aivoihin.

Luigi Pirandello: *Vino nenä*. (Uno, nessuno e centomila, 1926) Suom. Juuso Kortelainen, Impromptu 2018, 174 s.

Marjatta Ripsaluoma on kirjallisuuskriitikko Vaasasta.